

Herfst 2020

Brabants Landschap

207

Coördinatiepunt
Landschapsbeheer

natuur dichtbij huis

Brabants Landschap

Herfst 2020 - nr. 207

Uitgave van de **Stichting
Het Noordbrabants Landschap**

**Coördinatiepunt
Landschapsbeheer**

Verschijnt vier keer per jaar
voor de contribuanten.

ADRES

Postbus 80, 5076 ZH Haaren

Telefoon: 0411 62 27 75

Website: www.brabantslandschap.nl

E-mail: info@brabantslandschap.nl

BEZOEKADRES

Kasteelboerderij van Nemerlaer

Kasteellaan 4,
5076 RE Haaren

SAMENSTELLING & REDACTIE

Tijs Caspers & Annelieke Kelderman

REDACTIECOMMISSIE

Ing. J. Baan

Drs. Emy Thorissen

Ir. Ernst-Jan van Haaften

Drs. Veerle Fijnaut

Prof. dr. Jos Swanenberg

Mr. drs. Irma Woestenberg

Aangesloten bij LandschappenNL

Brabants Landschap heeft het CBF-keurmerk.
Jaarverslag is tegen vergoeding op te vragen.

natuur dichtbij huis

Brabants Landschap

Inhoud

Redactioneel 2

De boer en de patrijs 4

Het managen van vrijwilligers 20

Een uilenbeschermmer 28

Hoe werkt het Coördinatiepunt? 31

Landschapsbeheergroepen, in:

Made 32

Intermezzo: erfbeplantingen 39

Waalre 40

Uden 48

Burgerinitiatief in Gilze 62

De 20e Landelijke Natuurwerkdag 72

Bijlagen:

Jeugdblad

Natuurwerkdag

Activiteiten en Week van het Landschap

natuur dichtbij huis

Brabants Landschap

1980
40 JAAR
2020

**Coördinatiepunt Landschapsbeheer
bij Brabants Landschap**

Scan de QR-code voor een
kennismaking met de mede-
werkers van het Coördinatie-
punt en kom meer te weten
over hun werk!

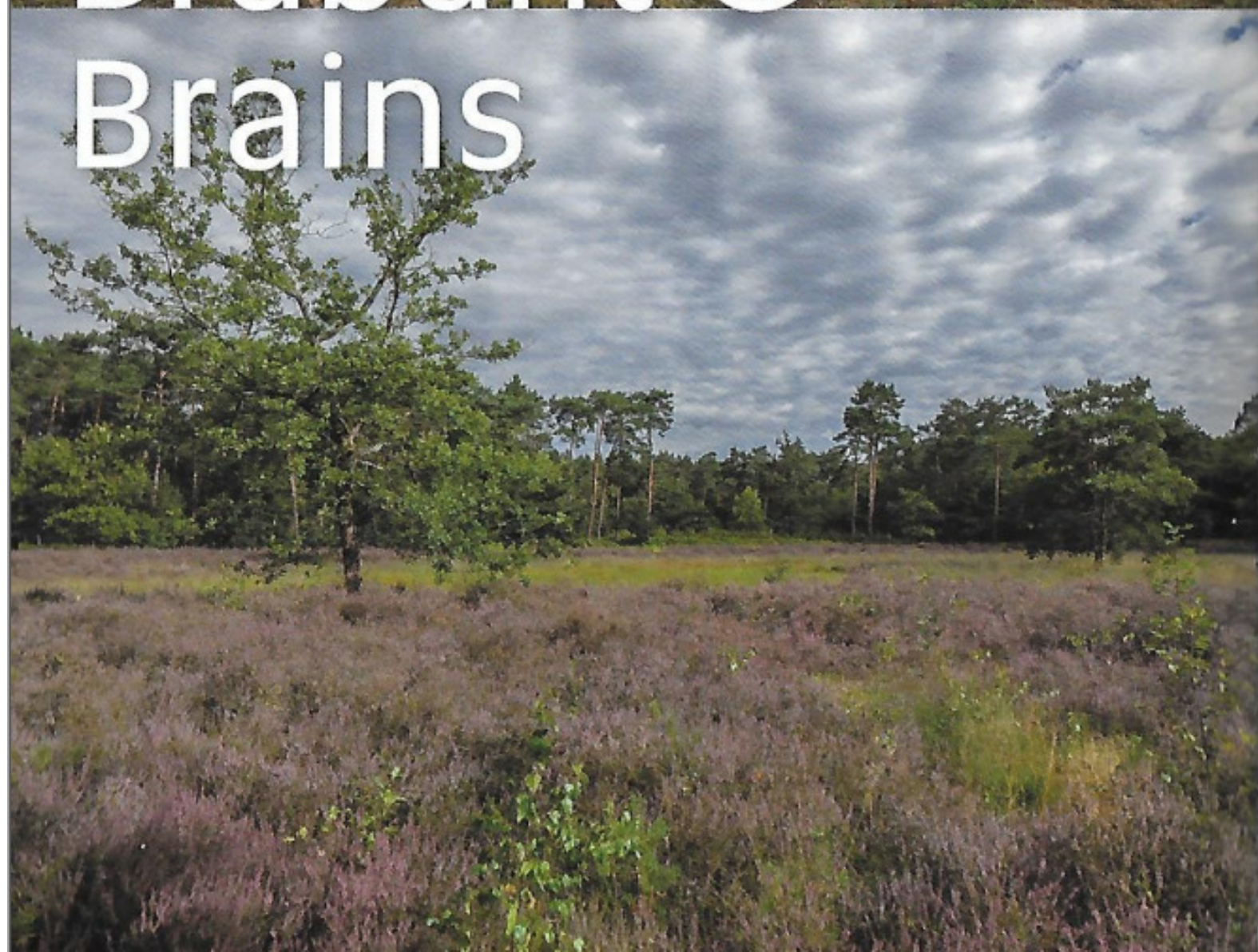

Brabant &

Door Thijs Caspers

Brains

◀ De natuurwerkgroep onttrok het Vliegenven aan de vergetelheid, van l naar r: Ben Putman, Bep en Wim van Stipdonk.

Natuurwerkgroep Waalre zorgt voor een revolutie in het handmatig heidebeheer

Van poelen en erven ...

IVN Natuurwerkgroep Waalre is opgericht in 1975. Een jaar later waren Wim van Stipdonk (1937) en zijn vrouw Bep (1943) al van de partij, echte pioniers dus. Wim, die een kantoorfunctie had in het bankwezen, ging bij wat toen nog de 'houtwallengroep' heette: 'Echt iets voor jou, in het weekend buitenspelen en jezelf smerig maken', was de motivatie. Natuurliefde had hij als kind al opgedaan bij de verkenner. Hij vervulde allerlei bestuursfuncties binnen de groep en was tot voor enkele jaren coördinator. Bep, die als jonge moeder merkte dat er op school weinig aan werd gedaan, stortte zich op de natuureducatie. Beiden werden ook natuurgids. Met Emiel Rijken, destijds vrijwilligerscoördinator bij Brabants Landschap, hebben ze 30 jaar geleden nog poelen aangelegd, die nu toe zijn aan een opschoonbeurt (een schone taak voor zijn opvolgster Marjolein Jellema). Ze herstelden ook het kerkepad bij Loon en legden erfbepantingen aan bij boeren. 'Emiel ging eerst praten met boeren en zette dingen in de week. Later kon je er dan met de hele groep gaan planten.' Ben Putman (1943) is 'pas' 15 jaar actief bij de werkgroep en sinds enkele jaren coördinator. Die functie lijkt hem op het lijf geschreven. Als jongeman werkte hij als bouwkundige en

judo- en karateleraar, later als bestuurs-, bedrijfs- en organisatiekundige (het adviseren van bedrijven, trainen van docenten etc.) Hij groeide op in Waalre, speelde als kind altijd buiten en deed daar veel liefde op voor de natuur. 'Toch heb ik daarover de laatste 15 jaar meer geleerd dan de 62 jaar ervoor. Dankzij de anderen in de groep.' Zijn ogen gingen open en hij zorgde voor een versnelling in denken en handelen.

... naar vergeten vennen

Tien jaar geleden kwam de omslag. Ben: 'We kwamen er achter dat we vooral ad hoc werkten en te weinig op een structurele manier. En stelden ons de vraag: waar staan we eigenlijk voor? Daar waren we snel uit: behoud en verbetering van de natuur. Ton Rennen voerde een inventarisatie uit met als resultaat een kaart van de hoogwaardige natuurelementen in de gemeente Aalst-Waalre, waarmee we zijn gaan werken; anders dan daarvoor. Je moet weten dat in de gemeentebossen van Waalre (en aansluitend op landgoed Gagelhof) maar liefst 32 vennen liggen, de meeste (erg) klein.' Ze verkeerden in zeer slechte staat, een aantal was zelfs 'weg', dichtgegroeid met bos en/of opgedroogd door grondwateronttrekking.

◀ Verspreid over de bossen van Aalst-Waalre bracht de natuurwerkgroep in totaal 12 hectare heide terug.

▲ Bij een goed handmatig natuurbeheer rukt adelaarsvaren niet verder op, zo wees de praktijk uit, inzet: de 'Vennenkaart' van Aalst-Waalre.

'Op de kaart van de gemeente stonden ze al niet meer. Reden genoeg om met haar en de Bosgroep Zuid rond de tafel te gaan zitten om daar verandering in te brengen.' Het gevolg van deze gesprekken was een plan voor de periode 2014-2024. Het voorziet in het 'bevrijden' van vennen en heideveldjes door

het terugdringen van oprukkend bos, lees: het uittrekken en kappen van bomen. Als eerste werd in 2012 het Groot Molenven met omgeving aangepakt. Al een jaar na de kuisbeurt schoten de jonge boompjes weer op, als haren op een hond. Wie wel eens meehelpt bij vrijwillig heidebeheer zal dit

ongetwijfeld herkennen. Het lijkt op dweilen met de kraan open. Naaldbomen als dennen zaag je af, waarvan ze zich niet herstellen. Jonge spruiten van loofbomen zijn makkelijk met wortel en al uit te trekken. Maar de wat grotere zijn al zo sterk in de bodem verankerd, dat je ze liever afknijpt met de tang of dicht aan de grond afzaagt. Het is namelijk gruwelijk zwaar om het wortelstelsel uit te graven. Waardoor ze het volgende jaar gewoon weer uitlopen! Daar is nu iets op gevonden.

Eureka!

We schrijven november 2016, ene Jos Hulshof (1954) helpt het IVN bij het verwijderen van boompjes. Het komt op hem over als onzinnig werk en hij maakt van zijn hart geen moordkuil. 'Ben', zei ik, 'kan wel zijn dat jij dit

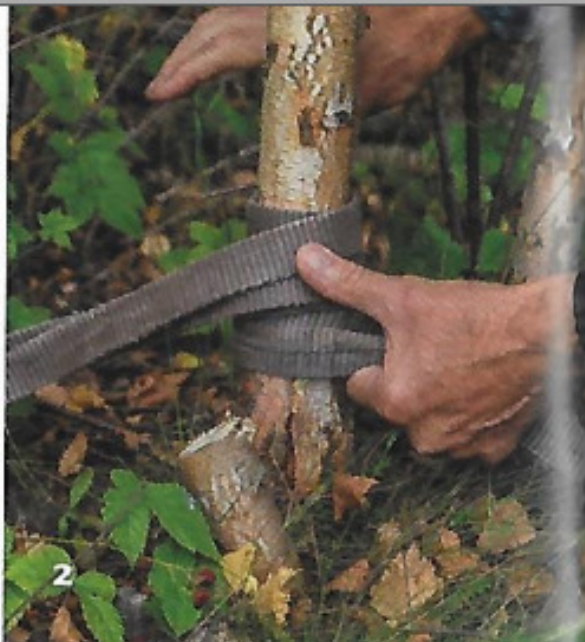
nuttig vindt, maar ik doe niet meer mee, het zet geen zoden aan de dijk. De boompjes komen als een gek terug, het werkt voor geen meter. De natuur is er niet mee geholpen.' 'Waarmee dan wel?', 'zei Ben. Toen ben ik 's avonds gaan piekeren en de dagen daarna maakte ik het eerste probeersel van wat later zou uitgroeien tot de stronkentrekker.' Je moet weten dat Jos vroeger werkzaam was als groepsleider elektrotechniek bij Philips, enige handigheid was en is hem dus niet vreemd. 'Het ding stelde niet veel voor, maar Mari de Bijl, beheerder van Brabants Landschap op Valkenhorst waar we ook wel eens kwamen, was geïnteresseerd.' Met zijn maatje Frans Lavrijssen (1951), oud-gemeente-ambtenaar van Eindhoven, voerden ze er proeven uit, naar Mari's tevredenheid. 'En wat

Even voorstellen: de 'stronkentrekker'. Hij is er gekomen dankzij van l naar r: Frans Lavrijssen, Jos Hulshof, Marc Moons (uitvinders) en Ben Putman (organisatie).

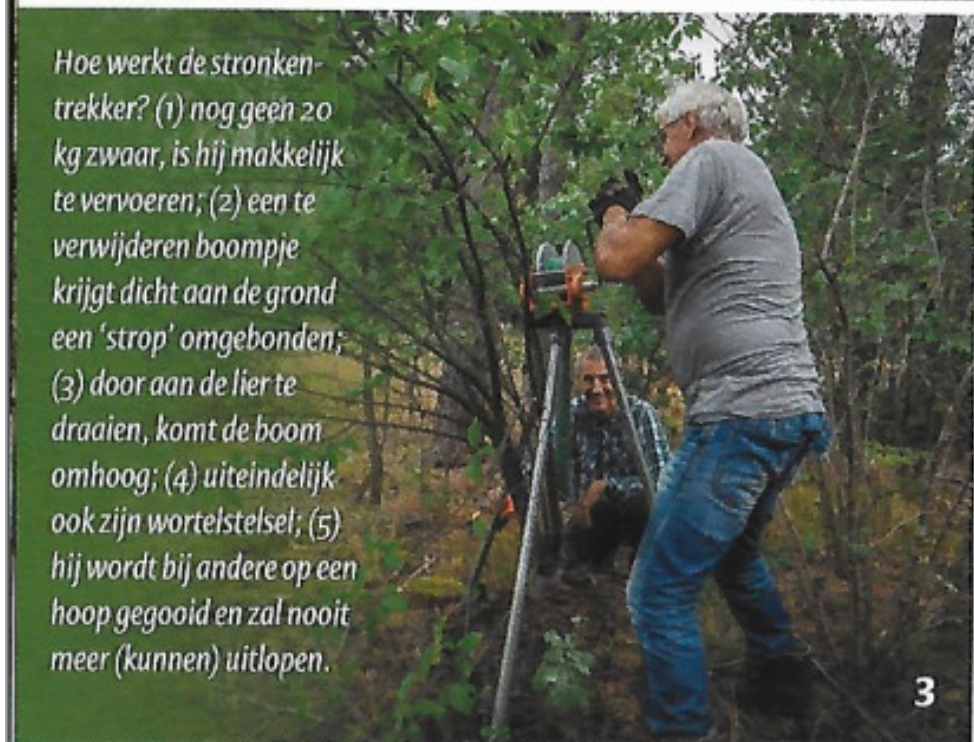
1

2

Hoe werkt de stronken-trekker? (1) nog geen 20 kg zwaar, is hij makkelijk te vervoeren; (2) een te verwijderen boompje krijgt dicht aan de grond een 'strop' omgebonden;

(3) door aan de lier te draaien, komt de boom omhoog; (4) uiteindelijk ook zijn wortelstelsel; (5) hij wordt bij andere op een hoop gegooid en zal nooit meer (kunnen) uitlopen.

3

4

5

meer is, hij verwees ons door naar zijn buurman Marc Moons (1950), die een eigen werkplaats heeft.' Daarin verbeterde deze voormalige technicus mechanica bij Daf de stronkentrekker stap voor stap, Jos zorgde voor de berekeningen en tekeningen. De uitvinders, want zo mag je ze toch wel noemen, zijn toe aan het zesde prototype - waarvan er 10 zijn gemaakt - en gaan naar het zevende: 'we willen nog één verbetering doorvoeren.' De types werden met succes ingezet tegen Amerikaanse vogelkers, waarna het klapstuk wachtte: het Rond Vlaasven. Dit is een bijzonder veenmosven, dat geheel dicht dreigde te groeien met wilgen en berken. Deze verwijderen met zwaar materieel zou een verwoestende uitwerking hebben op de gevoelige vegetatie. De lichte stronkentrekker bood uitkomst. In 2,5 jaar tijd is het ven stukje bij beetje op werkdagen met een man of 15 en twee trekkers vrij van opslag gemaakt. ('Het ven veerde gewoon, alsof je op een waterbed aan het werken was.') Mari gaf er hoog over op tegen zijn collega-beheerders bij Brabants Landschap en daarbuiten. Toen stelde zich de volgende uitdaging.

Brabant staat voor innovatie

'Iets wat je zelf hebt gemaakt en waar je mee werkt, mag je niet zomaar aan anderen leveren. Het moet eerst (Europees) gecertificeerd zijn. Ik maakte dit aanhangig op een bijeenkomst van groene vrijwilligers voorjaar 2017. Een demonstratiefilmpje van de stronkentrekker overtuigde de aanwezigen, waaronder toenmalig gedeputeerde voor natuur Johan van den Hout. Certificatie

vereist een test die wel € 7.500 à 11.000 kost. Johan vond dat goed besteed geld, gaf zijn fiat en zei me contact op te nemen met zijn ambtenaar. Via het Coördinatiepunt Land-schapsbeheer (eerst Emiel, later Marjolein) is het bedrag er gekomen, onder de noemer 'innovatief gereedschap'. Het regiobestuur van IVN Valkenswaard & Waalre vond 'Project Stronkentrekker' echter te risicovol, waarna wij als natuurwerkgroep besloten een zelfstandige stichting op te richten. We moesten immers 25% van genoemd bedrag zelf ophoesten, een financiële regel. We vonden sponsors in onder meer de 'Waalre Classic Car Rally' en de Vlinderstichting. Hetzelfde jaar nog werd over de stronkentrekker gepubliceerd in het Eindhovens Dagblad en sindsdien is er vanuit Brabant en daarbuiten veel belangstelling voor onze uitvinding. We hebben ook een cursus ontwikkeld over het gebruik ervan, met een instructie.* Iets met veel power gaat namelijk makkelijk kapot, je mag het niet onnodig belasten. Om ermee te werken is een bepaalde handigheid nodig. September 2019 vond in Utrecht een demonstratie plaats op een bijeenkomst van de 12 Landschappen.' Het nieuwste model heeft een lier die 1500 kilo kan trekken. De krachtsinspanning die je met de trekker levert, is een fractie van uitgraven met de schop. Niet alleen Amerikaanse vogelkers, berken en wilgen, ook (Amerikaanse) eiken, die een lange penwortel hebben, worden met gemak uitgetrokken. De trekker, met poten en een plaat van aluminium, is erg licht (nog geen 20 kg), inklapbaar en daardoor makkelijk te vervoeren. Je mag gerust spreken van

* Voor het demo-filmpje en inschrijven voor de cursus, ga naar www.brabantslandschap.nl en zoek onder: instructie werken met de stronkentrekker

(b) Dankzij de stronkentrekker kon dit heideveldje bij de Brede School bevrijd worden van bosopslag; (o) en weer het biotoop vormen van de zeldzame blauwvleugelsprinkhaan, ter plaatse gekiekt!

een revolutie binnen het handmatig natuurbeheer. 'De ontwikkelingsrechten hebben we in onze eigen stichting gestopt. Het geldt dat we ermee verdienen, kunnen we weer voor nieuwe (natuur)projecten gebruiken. Het gaat ons niet om het maken van winst.' De trekker wordt gemaakt door Kuijpers Metaal uit Reusel en verkocht door Lecoba, een leverancier van bos-, park- en tuinmachines uit Wintelre. Philips, Daf, Waalre, Reusel en Wintelre: Brabantser kan haast niet!

Trots zijn op wat je eerst niet kende

'Twee jaar geleden vroeg de burgemeester ons een rondleiding te geven van zo'n 1,5 uur voor het gemeentebestuur. Ze vielen van de ene in de andere verbazing en wisten niet dat ze in zo'n mooie gemeente woonden. In het de ogen openen van mensen voor natuur- en landschapsschoon is nog een grote inhaalslag te maken. Als natuurorganisaties zich beter leren presenteren, zullen zij zeker meer steun ondervinden. Het moet natuurlijk wel (blijven) kloppen wat ze zeggen, kletsverhalen moet je nooit ophangen. Omdat we zo hard aan de weg timmeren, kent bijna iedereen ons in Waalre. Sinds 2011 is het aantal deelnemers van de natuurwerkgroep verdubbeld. In het seizoen, dat loopt van half september tot half maart, werken we met minimaal 5 en maximaal 25 man (en 3 cateraars) twee dagen per week, de woensdag- en zaterdagochtend. Met de Scouting Aalst Waalre bestaat een samenwerkingsver-

band. Dankzij deze sterke verankering in de plaatselijke gemeenschap hebben we veel achterstallig onderhoud kunnen wegwerken. Ik denk dat vanaf 2012 in totaal zo'n 12 hectare heide terug is veroverd op bos. De opengemaakte vennetjes en stukjes hei verhogen het wandelplezier zeer. De gemeente is er trots op en voorziet ze van mooie naamborden, zoals bij het 'Vergeten Ven'. Ook het Blokven, gelegen op 200 meter van het gemeentehuis midden in een villawijk, was eigenlijk al afgeschreven maar hebben we samen met de omwonenden kunnen herstellen. Meewerkende buurtgroepen leveren prachtige dwarsverbanden op die lang doorwerken.' Het heideveldje aan de Sophiastraat is een van de favoriete locaties op de Landelijke Natuurwerkdag, die altijd gehouden wordt op de eerste zaterdag van november, nu alweer 20 jaar. Het veldje loopt over in wat tot voor kort een kwijnend dennenbosje was, grenzend aan de Brede School. 'Omdat wij vinden dat elke school een natuurlijke afscheiding met zijn omgeving verdient, is er een natuurspeelplaats van gemaakt. Vorig jaar zijn in drie dagen tijd met 200 kinderen 2.500 boompjes geplant. Je loopt hier zo van school via het bos de hei op. Hoeveel kinderen in Nederland kunnen dat zeggen?'

► *Iedere basisschool verdient zijn eigen natuurspeelplaats.*

